

AFTENPOSTENS

21.4.1965
KRONIKK 21. 4. 1965

Frekk historieførfalskning av landssvikoppgjøret

For Aftenposten av høyesterettsadvokat
Annæus Schjødt sen.

Mr. Ralph Hewins, en engelsk skribent, har nettopp på engelsk forlag utgitt en bok med tittelen: «Quisling prophet without honour». Boken som er på henimot 400 sider og meget flott utstyrt, tar sikte på verdensmarkedet og skal etter sigende komme på en rekke språk. Også en norsk forlegger skal være i markedet.

Forfatteren har i et intervju med Aftenposten uttalt at hans engelske forlegger anser boken for den beste han har skrevet. Denne relative ros er muligens berettiget og bør i så fall virke som en alvorlig advarsel mot hans tidligere produksjon. Boken fortjener i hvert fall å bli satt på plass, og med det kjennskap jeg har til rettsoppgjøret, bl. a. som aktor i Quisling-saken, anser jeg det som en plikt å være med på det.

Boken handler om rettsoppgjøret i sin almindelighet, men først og fremst om Quisling fra hans start i livet inntil han ble henrettet «foran en hoverende folkehop». Myndighetene ønsket — heter det — «å hevne seg på sin erkefiende som så lenge hadde avslørt dem og som nå ble sydebukk for deres forbausende synder av positiv og negativ karakter gjennom de forløpne 15 år eller mer. Dette var også hva populæsen ønsket, som skrek etter blod og truet med opp-

rør hvis Quisling ikke ble dømt til døden».

På side 365 finnes følgende uttalelse om lagmann Erik Solem som administrerte lagmannsretts-saken mot Quisling:

«Han hadde vært juridisk rådgiver for tyskerne, og det var medlemmer av Nasjonal Samling som identifiserte ham med gestapoagent nr. 13. — — — Til slutt veiet Quislings sak så tungt på ham at han gikk fra forstanden. I villelse (delirium) skrek han: Ta dine brennende øyne vekk fra meg. Han ble til sin død hjemsopt av Quislings spøkelse.»

Denne uttalelsen burde stått på første side. Den klargjør bokens og forfatterens nivå og gir en karakteristisk prøve på hva man står overfor av usannheter og ansvarsløse sladderhistorier. Forfatterens kilder synes på det rene, men er alt annet enn rene, og om kildekritikk skal vi overhodet ikke snakke. Under lesningen slår det en ofte at en forlegger må kjenne lite til sitt moralske og rettslige ansvar når han tør utgi en slik bok uten å ta inn det som regelmessig står foran i engelske romaner: The characters of this book are entirely imaginary and have no relation to any living person.

Boken begynner med et kort kapittel om nordmenn i sin alminde-



Det kjente engelske forlag W. H. Allen, London, har i disse dager sendt ut en bok skrevet av en engelsk journalist, Ralph Hewins — «Quisling — prophet without honours». Boken har vært meget omtalt på forhånd og man antok etter det som var opplyst at det skulle være et forsøk på å revaske Vidkun Quisling. Høyesterettsadvokat Annæus Schjødt som er én av dem som grundigere enn de fleste andre har måttet sette seg inn i Vidkun Quislings virksomhet, gir i dagens kronikk en omtale av boken.

lighet. Det er drøye ting vi får høre, men han innrømmer dog at vi en gang har hatt en gullalder, og nevner til og med 12 avdøde personer som har kastet glans over denne tid — fra Henrik Ibsen og ned til Oscar Mathisen og Sondre Nordheim som oppfant «downhill skiing». Men idag er det dessverre kun fire igjen av denne gullbeholdning, blant dem Trygve Gran og Jonas Lie, og ellers er det sørgelige saker.

Det som først og fremst karakteriserer oss, skriver forfatteren, er et ønske om å flykte fra realitetene istedenfor, som Quisling, å se dem i øynene. Derfor unnlot vi å ta det åpenbare og realistiske standpunkt å slutte en de jure fred med tyskerne, og vi opptrådte vettløst i strid med Haag-konvensjonen, hvilket påførte nasjonen en «fysisk og psykisk skade som aldri er blitt reparert». Vår trang til å flykte fra alt var bl. a. årsaken til at så mange nordmenn under okkupasjonen rømte til Sverige og England. Forfatteren har også konstatert vårt patologiske ønske om storhet i en hvilken som helst form, og at vi, udisiplinerte som vi er, hater enhver som når opp over oss andre, unntagen det er på harmløse områder som f. eks. kunst og humanitær innsats. Vi er utrolig rettshaverske og uvillige til å innrømme at vi noensinne tar feil, og Quis-

ling begikk den utilgivelige feil å si — med rette — «hva sa jeg». Dessuten har vi liten motstandskraft, men kan gjemme i ubegrenset tid på nag og på illusjonen om storhet «derfor mytene om Quisling og hjemmefronten».

Det er flere blomster i denne bukett, bl. a. tillegger han oss en «fenomenal drikkfeldighet» — åpenbart uten ringeste kjennskap til internasjonal alkoholstatistikk. Fremstillingen vil gi den uorienterte leser til utgangspunkt for hans vurdering av rettsoppjøret, at når det gjelder et slikt folk, trengs det neppe noe bevis for at det har opptrådt urettferdig og rått. Kanskje håper forfatteren at endog følgende fremstilling vil gli ned:

«50 000 angivelige samarbeidsfolk eller nazis, som de kollektivt ble kalt, ble arrestert og kastet i fengsel, ofte i årevis uten anklage eller rettssak. Fangevokternes metoder kopierte tyskernes — «eeling» (å dra fangene frem og tilbake over brutte steder) og utsultningsdiæt (800 kalorier om dagen). Mange fanger døde av underernæring og sult, og oppsvulmede lemmer var almindelig. Hundrer om ikke tusener døde av dysenteri og tuberkuloseepidemier. Ytterligere hundrer bærer merke av spark, pryl og brutalitet fra vokternes side.

Norge byttet rett og slett Gestapos skrekkevælde med hjemme-

frontens skrekkevælde, som ulykkeligvis varte dobbelt så lenge som den tyske okkupasjon. De siste politiske fanger ble først sluppet ut av fengsel i det siste år eller så, etter å ha sittet inne dobbelt så lenge som den gjennomsnittlige morder.»

Det var, heter det, en kolossal heksejakt som begynte den 9. mai. «Det ville krøve en egen bok for å fortelle i detalj om de skjendige redsler som fulgte.»

De siterte eksempler — som kan forfleres — viser en tendensiøs fremstilling som ikke har noe med virkeligheten å gjøre. De viser også at forfatteren har ansett seg helt fritatt for å studere det store og avgjørende materiale som foreligger. Han kunne f. eks. med letthet ha konstatert at de siste landssvikfanger ble løslatt alt i 1957 etter at det lenge hadde funnet sted en utstrakt benådning. Henimot halvparten av livstidsfangene — 36 av 77 — ble benådet innen utgangen av 1953. Fanger med 20 års straff satt gjennomsnittlig inne i 6½ år, mens fanger med 10 års dom gjennomsnittlig ble løslatt etter 4½ år.

Felt uriktige og ansvarsløse er også forfatterens påstander om sult, sykdom og mishandlinger, og også her savner man selv den beskjedne kontroll av hva hans kilder har hvisket ham i øret. Han er åpenbart uten kjennskap til hvorledes tyskerne og deres hjelpere i fem år hadde ribbet oss for mat. Han begrunner nemlig matmangelen med at etter frigjøringen «drev millioner av flasker tysk drikk nasjonen til en 18 måneders rangel, og at praktisk falt alt spiselig forsvant fra restaurantene under disse endeløse fester».

For å ta Hebu som eksempel så kunne man på grunn av vanskelige forhold til å begynne med ikke skaffe fangene bedre ernæring enn den tyskerne hadde gitt de norske fanger, nemlig ca. 800 kalorier pr. dag. Alt fra begynnelsen av juni

Fortsatt side 17, spalte 3.

Kronikken — Forts. fra 2. side

1945 kom imidlertid det daglige kaloriantall hurtig opp i ca. 1840, og i 1946 var gjennomsnittet ca. 2500.

Større sannhet er det ikke i forfatterens øvrige påstander, f. eks. om «de hundrer om ikke tusener som døde av dysenteri og tuberkuloseepidemier». Enhver med kjennskap til forholdene vil vite at dette er ondartet løgn — selv de små «mygg» som alltid kan pekes på når store oppgaver løses under vanskelige forhold er ingen unnskyldning for forfatterens fantasi-efanter.

Tross store vanskeligheter i de første måneder var fangenes sunnhetstilstand gjennomgående god. Dette henger bl. a. sammen med at vaksinasjon, skjermbildefotografering o. l. ble satt i gang hurtig — således var allerede ved utgangen av tredje kvartal 1945 ca. 94 prosent av de 2821 fanger på Ilebu vaksinert mot difteri og ca. 91 prosent mot tyfus og paratyfus. Fanger som ble konstatert å lide av tuberkulose ble overført til Ilebu og ble praktisk talt alle bra eller vesentlig bedre under oppholdet i tuberkuloseavdeling der. Selvsagt var det også av helsemessig betydning at de fleste fanger hadde utarbeide — skogsarbeide, veiarbeide, husbygging osv. — og dette etterhvert under nokså frie forhold.

Rettssaken mot Quisling er det som interesserer forfatteren mest — og her har den stakkars mann ikke alene å kjempe med avgjørende vanskeligheter m. h. t. fakta, men også med den oppfatning han selv gav uttrykk for da han i 1945 var tilstede under hele rettssaken og refererte den for Daily Mail.

Innledningsvis får vi høre om Quislings arrestasjon at han «ble lurt inn i en felle og grepet under

falske påskudd». Sannheten — som er ugjendrivelig på det rene — er at Quisling etter å ha forsøkt å stille betingelser måtte bøye seg for kravet om betingelsesløs overgivelse.

Våre eventyrforteller beretter så at da Quisling 9. mai ankom til nr. 19, stod tusener av nordmenn utenfor og skrek som gale og svingte sine kniver. Innkommet på nr. 19 ble så Quisling — skammelig nok — ikke mottatt som et besøkende statsoverhode, men ble underkastet en «gruelig fysisk undersøkelse» av dr. Jon Leikvam og dr. Johan Lofthus og derefter plassert i en celle og «sultet halvt ihjel».

Da forfatteren refererte Quisling-saken for Daily Mail, hadde han bodd i Sverige i en årrekke og hadde ingen vanskelighet ved å følge den i enhver detalj. Etter rettssakens annen dag skrev han: «Det berg av dokumentbevis som er frembragt idag, synes tilstrekkelig til å dømme ham, og å forlenge saken en uke til synes overflødig.» Samme dag som saken etter 10 dagers behandling ble opptatt til doms, skrev han om «den overveldende vekt av bevisene mot ham». Mr. Hewins siterer i sin bok forsiktigvis den første av disse uttalelser og sier: «Jeg var fullstendig forutinntatt mot ham som alle andre.» Jeg er ikke sikker på at grunnen til hans helomvendning ligger akkurat her, men på sett og vis er det sikkert en berettiget attest som historiker forfatteren på denne måte gir seg selv.

Nå skulle man tro at forfatteren måtte føle seg sterkt oppfordret til å forklare hvorfor han nå finner de «overveldende beviser» helt verdiløse, og hvilke nye beviser han har funnet som peker i direkte motsatt retning. Men intet av dette

skjer. Det svære og entydige materiale som under saken var hentet fra norske og tyske arkiver, deriblant Quislings brev til Hitler, Terboven og mange andre, synes han å ha glemt. Han nevner kort og avvisende hva han kaller «erklæringene» fra Rosenberg, Ribbentrop, Göring, Keitel og Jodl, skjønt det dreier seg om vidneprov opptatt av en fremragende amerikansk jurist, etter at man fra norsk hold forgjeves hadde søkt de alliertes tillatelse til å få dem hit opp som vidner. Forfatteren avviser deres prov som betydningsløse fordi herrene satt i fengsel og var ivrige etter å «overføre sin skyld på andre». Dette skjer uten noen som helst analyse og sammenholden med det øvrige bevisstoff — og uten forsøk på å påvise en eneste uttalelse som kunne tenkes å ha betydning som avlastning av de fem herrers skyld. Forfatteren synes samtidig å glemme Quislings like store interesse av å avlaste seg og hans gjennomskuelige forsøk på å gjøre det. Til tross for dette forhold godtar forfatteren kritikkloset de fleste av Quislings uttalelser som ugjendrivelig bevis.

Virkelighetsfjern er også forfatterens påstand om det «bevisstoff» til Quislings fordel som angivelig skal ha foreligget, men som det har lyktes hans forfølgere å holde utenfor. Vi får f. eks. en ren røverhistorie om at Quisling da han ble arrestert, hadde delt sitt arkiv i tre vesker, hvorav den ene inneholdt dokumenter som var skadelige for ham, mens de to andre inneholdt dokumenter som talte til hans fordel. Om disse to siste heter det at det foreligger en mere enn sterk mistanke om at de er blitt «underslått av hans fiender». I parentes bemerket må man forundres over at forfatteren kan bedømme bevisverdien av dokumenter som han aldri har sett, men bare har hørt selsomme beretninger om fra Quisling-hold. Videre forteller han om fem navngitte tyskere — deriblant storadmiral Raeder og general Falkenhorst — som kunne ha «hjulpet» Quisling, men som «forbausende nok» ikke ble innkalt skjønt de var «lett disponible». Også dette er bare tendensiøst

snakk basert på mangelfullt kjennskap til faktiske forhold og muligheter. Forholdet er at Quisling fikk innkalt alle de vidner som han ønsket og som kunne skaffes. At enkelte beviser for en del av hans forbrytelser, — nemlig hans forræderi før 9. april — ble skaffet i siste øyeblikk, er sant. Det skyldtes forholdene, og jeg kan ikke huske at Quisling i den eller annen anledning bad om utsettelse som ble nektet. Sant å si tror jeg han forstod at tiden ikke arbeidet i hans favor, men stadig øket bevismateriale mot ham.

Til slutt ytterligere to ting til belysning av boken og dens forfatter:

På side 362 heter det:

«Aktoratet innrømmet åpent at det ikke hadde noe håp om å oppnå dødsdom på basis av de anklager som var fremført mot ham i mai, spesielt etter en telefonoppringning til det britiske Home Office med spørsmål om hva som var foreslått gjort med samarbeide på de befrikkede kanaløer, og hadde fått det lite gagnlige svar at fordi mange av øboerne uunngåelig hadde samarbeidet med tyskerne, foretrak brite- ne «official glorification.»

Denne uttalelse har intet med

virkeligheten å gjøre. Særlig ille er historien om Kanaløene. Da jeg for første og siste gang traff forfatteren for noen måneder siden, fortalte jeg ham at jeg hadde foretatt en uoffisiell henvendelse til Kanaløene om rettsoppgjøret. Dette skjedde år etter Quisling-saken og hadde ingen forbindelse med denne. Svaret gikk ut på at *det ikke var konstatert noe som kunne kalles forræderi, men bare ubetydelig samarbeide (petty collaboration)*. Forfatterens forvrengning er her av groveste slags — og så uvitende kan han umulig være om britisk lovgivning og rettshistorie at han tror en engelsk Quisling ikke var blitt dømt til døden, men belønnet med «official glorification».

Den svenske forsvarsadvokat Hemming-Sjøberg har skrevet en omfattende og grundig bok om Quisling-saken. Mr. Hewins betegner ham med rette som fremragende, og nevner at han var tilstede under saken i sin profesjonelle egenkap. Og så får vi høre at han «uten videre har fordømt rettssakens lovlighet og dommen».

Hvis Mr. Hewins virkelig har lest Hemming-Sjøbergs bok, er betegnelsen usannhet her for mild. Hem-

Onsdag morgen 21. april 1965.

ming-Sjøbergs bok uttaler nemlig det stikk motsatte. Han skriver f. eks. at rettergangen var preget av saklighet, enkelhet, konsentrasjon og verdighet. Quislings gjerninger, skriver han, «er rene skoleeksempler på forræderiforbrytelser», og det er «åpenbart at slike grove forræderiforbrytelser fortjener lovens strengeste straff». Videre at Quisling ville vært dømt til døden i Sverige som i Norge hvis han der hadde begått de samme forbrytelser under tilsvarende forhold. Han nevner også den påstand at Quisling ble dømt til døden etter lovbestemmelser vedtatt i London av den norske regjering for å ramme Quisling og hans medforbrytere — hemmelige ulovlige anordninger som Quisling ikke kjente til, kaller Mr. Hewins dem — men gjør oppmerksom på at dette er en misforståelse idet Quisling «i første hand» dømtes til døden for krigsforræderi etter krigsartiklene i den militære straffelov vedtatt allerede i 1902!

De eksempler jeg har gitt, kan lett forfleres, men er antagelig tilstrekkelige til å vise hva man her

står overfor. Er det så nok å møte produktet med et foraktende skuldertrekk? Jeg er ikke sikker på det. Boken vil nå frem til mange som er helt ukjente med Norge og nordmenn. De vil lese forlagets uttalelse om at forfatteren har «dyp og gjennomtrengende kunnskap om Skandinavi» — mens det sannheten tro i høyden burde stått Sverige. Og de vil kanskje endog stole på forlagets påstand om at boken er et resultat av «mange års alvorlig forskning og studium».

Annæus Schjødt sen.